

GESIGNALEERD

Twee vliegen in een klap?

Karen Heij, directeur van Bureau ICE, een advies- en ondersteuningsbureau voor onderwijsinstellingen in Culemborg, heeft een kort (40 pagina's inclusief bijlagen!) en heel overzichtelijk boekje geschreven om vakdocenten, vooral die in het (v)mbo. De twee doelen die zij hiermee wil bereiken zijn docenten te helpen hun onderwijs effectiever te maken en tevens de taalvaardigheid van hun leerlingen te vergroten. Daarom is de titel van het boekje ook *Twee vliegen in één klap*, want, zo stelt de schrijfster in het voorwoord, deze aanpak hoeft niet ten koste te gaan van de inhoud van de vaklessen.

Het boekje begint met een probleemschets aan de hand van een gesprek in de docentenkamer waarin volop wordt geklaagd over

leerlingen die teksten niet of slecht hebben gelezen of beluisterd en niet of slecht hebben begrepen.

In het volgende hoofdstukje zijn volgens de auteur dergelijke problemen toe te schrijven aan de kloof tussen het niveau dat een tekst heeft en het niveau dat de leerlingen hebben. Daarbij wordt verwezen naar het Common European Framework (CEF) met zijn zes verschillende taalvaardigheidsniveau's van A1 tot en met C2. In de woorden van de schrijfster: "of een tekst begrijpelijk of onbegrijpelijk is, zegt net zoveel over de persoon als over de tekst. Pas in de relatie tussen het taalniveau van een tekst en het taalniveau van een persoon is een tekst begrijpelijk of onbegrijpelijk" Maar dat is wel heel kort door de bocht: de problemen met tekortschietend tekstbegrip van leerlingen hebben met veel meer oorzaken te maken dan deze zogenoemde niveaукloof. Te denken valt aan gebrek aan motivatie, een tekort aan voorkennis en aan de heel andere interesses van leerlingen. Taalniveau is maar één van de oorzaken. Maar wel een belangrijke oorzaak, waaraan gewerkt kan worden en hoe dat kan, maakt de auteur gelukkig heel duidelijk.

Allereerst zou lesmateriaal in zo begrijpelijk mogelijk Nederlands moeten worden geschreven (om docenten / tekstschrijvers daarbij te helpen, heeft de auteur samen met een mede auteur een ander boekje geschreven *Schrijven in eenvoudig Nederlands* dat is uitgegeven bij de SDU). Maar herschrijven van al bestaand lesmateriaal, dat vaak op het niveau van de auteurs ligt, dat wil zeggen op niveau C1 is, is geen optie omdat zoiets in de praktijk ondoenlijk is. Daarom, en dat is een tweede optie, kunnen docenten ervoor zorgen dat leerlingen teksten beter begrijpen en om dat

te bereiken, beschrijft de auteur een aantal stappen. De eerste stap is te zorgen voor een goede voorbereiding van het lezen. Dat kan met behulp van een aantal vragen en tips om leerlingen vertrouwd te maken met het onderwerp van de tekst, dat onderwerp concreet en tastbaar maken, structuur aanbrengen in de tekst en werken aan woordenschat en grammaticale complexiteit. De tweede stap is controleren of de leerlingen de tekst hebben begrepen en dat kan met werkvormen als samenvatting geven, navertellen en uitleggen. De derde stap is feedback geven die motiveert en dit wordt gedemonstreerd aan de hand van een aantal vragen en de daarbij behorende antwoorden die betrekking hebben op onder andere fouten verbeteren, vragen anders formuleren en deze in eigen woorden door de leerlingen laten herhalen.

Het laatste hoofdstuk is een aanvulling op het vorige en gaat over gesproken teksten en hoe mondelinge instructie en uitleg te verbeteren. De auteur signaleert negen valkuilen voor docenten die te maken hebben met het taalgebruik van de docent en haar of zijn manier van uitleggen. De oplossingen die worden aangedragen, zijn praktisch en direct toepasbaar.

Het boekje eindigt met een samenvatting, een lijst van geraadpleegde literatuur en twee bijlagen. Eén over de taalniveaus van het CEF mét voorbeelden en één met een tabel over de eisen die worden gesteld aan de leerlingen die de verschillende niveaus van het MBO afstuderen. Een foutje daarin is dat in de titel gesproken wordt over 'leesvaardigheid' terwijl uit de tabel blijkt dat het over alle vaardigheden gaat.

Eindoordeel: een handzaam boekje, dat ook voor docenten van HAVO en VWO heel bruikbaar is. Van harte aanbevolen! (KvE)

Heij, K. (2008). *Twee vliegen in een klap? Hoe vakonderwijs effectiever wordt én bijdraagt aan taalontwikkeling*. Culemborg: Bureau ICE.

Het schoolvak Nederlands opnieuw onderzocht

Het schoolvak Nederlands opnieuw onderzocht is een vervolg op de publicatie *Het schoolvak Nederlands onderzocht* (1998) van de hand van Mariëtte Hoogeveen en Helge Bonset. Het recente boek bevat een inventarisatie en bespreking van het in Nederland en Vlaanderen tussen 1997 en 2007 verrichte empirisch onderzoek naar het schoolvak Nederlands in het voortgezet onderwijs. Er is nog geen Surinaams onderzoek.

Deze tweede inventarisatie is qua opbouw min of meer gelijk aan de eerste. Het boek kent zeven hoofdstukken. Na een inleiding bespreken de auteurs in de hoofdstukken twee tot en met zes het onderzoek naar de schoolvakdomeinen literatuuronderwijs, leesonderwijs, schrijfonderwijs, onderwijs in mondelinge taalvaardigheid, en onderwijs naar taalbeschouwing en argumentatie. Anders dan in de eerste inventarisatie is onderzoek naar

Nederlands als tweede taal in deze domeinen ondergebracht. Hoofdstuk zeven beschrijft domeinoverstijgend onderzoek.

De hoofdstukken twee tot en met zes kennen eenzelfde opbouw. Ze bevatten alle onderzoek naar respectievelijk doelstellingen, beginsituatie, onderwijsleermateriaal, onderwijsleeractiviteiten, instrumentatie- en evaluatieonderzoek. Bij 'onderwijsleeractiviteiten' onderscheiden de auteurs descriptief onderzoek, construerend onderzoek en effectonderzoek. Binnen elke categorie typeren de auteurs het onderzoek uit de periode 1969 – 1997. Daarna bespreken ze het sindsdien verrichte onderzoek. Elk hoofdstuk eindigt met een korte nabeschuiving.

Hoofdstuk zeven bespreekt onderzoek naar heterogeniteit en differentiatie, inventarisatie en beoordeling van onderwijsleermateriaal Nederlands, en Nederlands aan anderstaligen. Het stelt onderzoek aan de orde dat in de inventarisatie uit 1998 ontbrak: onderzoek naar Nederlands in de basisvorming, Nederlands in het VMBO, Nederlands in de Tweede Fase, taalbeleid en Nederlands in de niet-taalvakken.

Het boek bevat een cd-rom met uitvoeriger beschrijvingen van het gepresenteerde onderzoek. De auteurs verwijzen verder naar de website van de Taalunie <www.taalunieversum.org/onderwijs/onderzoek> waar de hele bundel uit 1998 is opgenomen, alsmede de op de cd-rom gepresenteerde beschrijvingen.

De inventarisatie laat zien dat literatuuronderwijs het meest is onderzocht. De bespreking van dat onderzoek vergt 64 pagina's. Ter vergelijking: leesonderwijs telt 29 pagina's, schrijven 25, mondeling 8, taalbeschuiving en argumentatie 11 en domeinoverschrijdend onderzoek 13. Verhoudingsgewijs is er daarmee in het laatste decennium meer aandacht aan literatuuronderwijs besteed en is de aandacht voor lezen en schrijven verminderd.

Blijkens de inleiding beoogt het boek bij te dragen aan het verkleinen van de kloof tussen

onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk. Ik denk dat dat kan. Veel scholen en opleidingen kennen inmiddels onderzoek door leraren en leraren-in-opleiding. Naar mijn ervaring is veel van dat onderzoek oplossingsgericht – hetgeen niet zo verbazend is voor een sector die zich kenmerkt door veel telkens terugkerende problemen. Maar de keerzijde ervan is dat er vaak weinig tijd en dus aandacht is voor een behoorlijke probleemanalyse. Leraren en leraren-in-opleiding kunnen in het gepubliceerde overzicht niet alleen voorbeelden vinden van onderzoek en zo het eigen onderzoek wellicht wat beter vormgeven. Ze kunnen het overzicht ook gebruiken om te zoeken naar al uitgetroefde oplossingen, of het gerapporteerde onderzoek bestuderen om het eigen probleem scherper voor ogen te krijgen.

Een overzicht als *Het schoolvak Nederlands opnieuw onderzocht* is een belangrijke publicatie voor secties Nederlands, lerarenopleiders en onderzoekers. Het zou ook onder de aandacht gebracht moeten worden van leraren, opleiders en onderzoekers van andere schoolvakken. Iedere docent gebruikt in het eigen onderwijs taal en stimuleert taalgebruik door leerlingen – discussie, debat, verslag, presentatie,.... Zodoende houdt elke docent zich bewust of onbewust bezig met onderwijs in taal. *Het schoolvak Nederlands opnieuw onderzocht* kan hen helpen dat onderwijs beter te doorgronden en te realiseren. (P-H vd V)

Bonset, H., & Braaksma, M. (2009). *Het schoolvak Nederlands opnieuw onderzocht. Een inventarisatie van onderzoek van 1997 tot en met 2007*. Enschede: SLO.

IN HET SIGNALEMENT GENOEMDE LITERATUUR:

Hoogeveen, M., & Bonset, H. (1998). *Het schoolvak Nederlands onderzocht*. Leuven/Apeldoorn: Garant.